

ΓΙΑΤΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΠΑΡΑΔΙΔΕΤΑΙ ΑΝΕΞΕΛΕΓΚΤΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ; (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

✘ Αυτό είναι το κεντρικό ερώτημα που θα έπρεπε να βρίσκεται στα χείλια όλων των ανθρώπων – αλλά, δυστυχώς, δεν βρίσκεται. Μερικοί φαντασιώνονται ότι αυτοί ειδικά θα διαφύγουν, επειδή απλώς πιστεύουν ότι η ελπίδα ή η «θετική σκέψη» τους έχει ιδιαίτερη μαγική δύναμη και μερικοί ελάχιστοι πιστεύουν ότι θα διασωθούν, επειδή διαθέτουν τα υλικά μέσα για να αντιμετωπίσουν τις περισσότερες απειλές (ανθρώπινες ή φυσικές). Οι υπόλοιποι όμως, οι περισσότεροι δηλαδή, ασχολούνται με το ποιος φταίει και, εντοπίζοντας τα αίτια της κατάστασης κατά προτίμηση έξω από αυτούς, θεωρούν πως έχουν τέτοιο ηθικό κύρος επί του ζητήματος ώστε να μη χρειάζεται πλέον να κάνουν τίποτε για να το αντιμετωπίσουν. Ταυτόχρονα, πιστεύουν ότι είναι αρκετά μηδαμινοί ώστε να μη μπορούν να αναλάβουν ως συλλογικότητα την τύχη τους στα δικά τους χέρια. Εδώ, πέραν του ότι οι πολλοί δεν θεωρούν ότι και οι ίδιοι έχουν ευθύνη για τις εξελίξεις, η «ηθική» παρουσιάζεται αδύναμη και ως απλός θεατής των πραγμάτων.

Αυτές είναι οι ψυχολογικές δυσλειτουργίες που έχουν σημαντικό μερίδιο συμμετοχής στα δεινά της εποχής μας. Ωστόσο, παραμένει το ερώτημα του πώς λειτουργεί αυτή η αποσάθρωση του κόσμου σε τέτοια παγκόσμια κλίμακα, δεδομένου ότι οι άνθρωποι ήταν ίδιοι και στο παρελθόν χωρίς όμως να φθάσουν σε τέτοια καταστροφική κρίση σε όλα τα επίπεδα. Για να γίνει αυτό κατανοητό, θα πρέπει να διευκρινίσουμε τι εννοούμε με τη λέξη καταστροφή. Εννοούμε:

1) Την σοβούσα κοινωνική οπισθοδρόμηση, δηλαδή την απώλεια των κεκτημένων θεσμών και των ατομικών δικαιωμάτων που ήταν αποτέλεσμα μακραίωνων κοινωνικών διεργασιών.

2) Την ανατροπή των πολιτισμικών σταθερών, που αποτελούσαν τη βάση όλων αυτών των κοινωνικών διεργασιών, η οποία όμως δεν ήλθε ως αποτέλεσμα της θεσμικής απώλειας αλλά υπήρχε προγενέστερα αυτών ως αποτέλεσμα της συνειδησιακής και πνευματικής έκπτωσης του ανθρώπου. Αποδείχθηκε έτσι ότι οι θεσμοί βοηθούν, αλλά δεν μπορούν να υποκαταστήσουν τη συνείδηση και τον απουσιάζοντα άνθρωπο, όπως νομίζεται συνήθως.

3) Την επαπειλούμενη οικολογική υποβάθμιση και καταστροφή λόγω του γενικά αποδεκτού δόγματος της συνεχούς ανάπτυξης, που είναι το μόνο, ίσως, που μπορεί να στεγάσει μέσα του την ανθρώπινη απληστία και ματαιότητα – μόνον που δεν μπορεί να το στεγάσει η ίδια η φύση.

4) Τον υπαρκτό και ορατό κίνδυνο φυσικών αλλά και περαιτέρω θεσμικών και κοινωνικών καταστροφών εξαιτίας πολεμικών συγκρούσεων παγκόσμιας φύσης. Η τεχνολογία της καταστροφής είναι πολύ εξελιγμένη (χωρίς καν να συμπεριλαμβάνουμε την πυρηνική) και βασίμως μπορεί να υποτεθεί ότι υπάρχει κίνδυνος ολοκληρωτικής καταστροφής.

Το ότι μία τέτοια κατάσταση θα ήταν τόσο καταστροφική ώστε τελικά να αυτοαποτρέπεται δεν μπορεί να αποτελεί παράγοντα εφησυχασμού για τους εξής λόγους:

(α) Η τεχνολογία έχει καταργήσει τις αποστάσεις σε τόπο και χρόνο. Ενώ κάποτε το απόγειο της δύναμης εκφραζόταν σχετικώς περιφερειακά και με μικρότερες δυνατότητες ελέγχου, σήμερα ο απόλυτος παγκόσμιος έλεγχος βρίσκεται πολύ πιο κοντά στις δυνατότητες της ισχύος. Επομένως, το δέλεαρ της εξουσίας είναι τόσο μεγάλο που κάθε σύνεση και λογική του συμφέροντος έχει πια πεθάνει, έχουν ξεπεραστεί τα γνωστά ανθρώπινα όρια και έτσι η λογική παραμερίζεται.

(β) Η τεχνολογία μελλοντικά θα υποκαθιστά όλο και περισσότερο

και συχνότερα τον ανθρώπινο παράγοντα, πράγμα που θα εξαθλιώσει με παράδοξους τρόπους τους ανθρώπους (χωρίς να εννοούμε αποκλειστικά την οικονομία). Πώς εικάζουμε μια τέτοια εξαθλίωση; Ας αντικρύσουμε τη χρήση του ελεύθερου χρόνου από τον άνθρωπο. Ακόμη και αν οικονομικά διατηρηθεί μία ατομική ευρωστία, η ζωή δεν μπορεί να προχωρήσει σε κενό και ματαιότητα απλώς διανθιζόμενη από εκδοχές του τίποτε, όπως εύστοχα παρατηρεί σε άρθρο του ο Γιάννης Ζήσης[1]. Η χρήση του ελεύθερου χρόνου δείχνει και τις ενυπάρχουσες τάσεις. Οι τάσεις αυτές υπάρχουν και λειτουργούν καθημερινά, επηρεάζοντας κάθε μας επιλογή και δράση. Επομένως, ακόμη και αν η οικονομική κατάσταση είναι καλή, οι ικανότητες θα διοχετευθούν και θα χρησιμοποιηθούν για στρεβλά πράγματα και το ήδη υπάρχον κενό θα αυξηθεί. Ένα καλό παράδειγμα αποτελεί η σημερινή δυτική κοινωνία με την οικονομική ευρωστία, η οποία, αντί να χρησιμοποιηθεί για πνευματική και ψυχολογική απελευθέρωση του ανθρώπου, χρησιμοποιήθηκε από τον ίδιο για εγκλωβισμό του στα υλικά αγαθά και εξασθένηση της βούλησής του (όποιας, τέλος πάντων, υπήρχε).

(γ) Το ότι οι σημερινοί άνθρωποι είναι πιο έξυπνοι, πιο ενημερωμένοι και ικανοί δεν εγγυάται την αποτροπή της καταστροφής, αντιθέτως, η πορεία προς το κενό μπορεί να γίνει περισσότερο γρήγορη και αφανιστική, αν είναι ενισχυμένη από έναν ικανότερο νου που όμως έχει χάσει την επαφή του με την αφαιρετική φύση της ύπαρξης, δηλαδή τη φύση που δεν φυλακίζεται ούτε ταυτίζεται με τον φαινόμενο κόσμο και γι' αυτό δεν είναι αναλώσιμη.

Γι' αυτούς τους λόγους η κοινωνική υποβάθμιση και η απώλεια των πολιτισμικών σταθερών στους αριθμούς 1 και 2 μπορεί να γίνει πολύ πιο βαθιά και στρεβλωτική με απρόβλεπτες συνέπειες για την ανθρωπότητα, πέρα από την καταστροφή των κρατών και των εθνών, που είναι απλώς ένα προοίμιο που αφορά τις μορφές με τις οποίες εκφράζεται η κοινωνική ζωή των ανθρώπων. Πίσω από αυτό μπορεί να ακολουθεί μία δραματική συνειδησιακή στρέβλωση του ανθρώπου, που θα είναι κάτι πολύ χειρότερο από

τις απώλειες που προαναφέρθηκαν και την οποία οι διάφοροι διανοητές στον κόσμο θα έπρεπε να λάβουν υπόψη τους και να επιχειρήσουν να την αποτρέψουν ξεφεύγοντας από την επιφάνεια των πραγμάτων.

Επιπλέον, το να σκέπτεται κανείς ότι ορισμένα αρνητικά χαρακτηριστικά υπήρχαν και στους προηγούμενους αιώνες ή στην προϊστορία και ότι, επομένως, έτσι θα έχουμε μία επανάληψη του παρελθόντος είναι αφελές και επιβλαβές, γιατί η οπισθοδρόμηση έχει τη δική της ιδιαίτερη δυναμική και δεν γίνεται όμοια με το παρελθόν απλώς επειδή οι “νέες” μορφές κοινωνικής και ατομικής έκφρασης μπορεί να μοιάζουν με τις παλαιότερες. Δηλαδή, αν σήμερα γίνουν οι άνθρωποι δούλοι, αυτό θα είναι απείρως χειρότερο από τη δουλεία του παρελθόντος – και σε αυτό δεν πρέπει να έχουμε αυταπάτες. Τότε δεν υπήρχε δυνατότητα επιλογής π.χ. θεσμών ή αντίληψης της αξίας της ελευθερίας, επειδή οι δυνατότητες της ανθρώπινης συνείδησης ήταν πιο περιορισμένες. Όταν όμως υπάρχει αυτή η δυνατότητα, τότε η οπισθοδρόμηση όντας συνειδητή έχει τη δική της βουλευτική δύναμη και σκοπό και καθόλου δεν ταυτίζεται με το παρελθόν. Επιπρόσθετα, η οπισθοδρόμηση δεν θα σταματήσει στο σημείο που επιλέγει κανείς, γιατί σταμάτημα δεν υπάρχει. Και αντί να επαναλαμβάνει κανείς το “τα πάντα ρει” του Ηράκλειτου για λόγους καταθλιπτικά συναισθηματικούς και γοητευτικά γενικόλογους, θα ήταν καλύτερο να το ερμήνευε και από άλλες πλευρές – είτε τις εννοούσε ο σοφός είτε όχι.

Η εποχή μας είναι μία εποχή καθοριστικής σημασίας και το ότι προηγήθηκαν δύο παγκόσμιοι πόλεμοι στον προηγούμενο αιώνα θα έπρεπε να προβληματίσει βαθιά, αρχικά τη διανόηση και έπειτα την κοινωνία. Το διακύβευμα για τους ανθρώπους δεν ήταν μόνον η οικονομική άνεση αλλά κύρια η πνευματική υποδούλωσή τους. Και αυτή δεν αποτρέπεται με την οικονομία ούτε με τις συγκρούσεις για λεπτομέρειες της σκέψης σε πεδία που είναι ασυμπτωτικά με τη ζωή στην πράξη. Και γίνονται ασυμπτωτικά επειδή αυτό επιδιώκει ο διανοητής. Αλλά και αληθινή πράξη χωρίς σκέψη δεν υπάρχει, οπότε είναι ευθύνη των σκεπτόμενων

ανθρώπων να επιχειρήσουν τη σύνδεσή τους.

Πολλοί άνθρωποι αποζητούν την ελπίδα και μόνον, για να προλάβουν να διανύσουν τα χρόνια της ζωής τους προτού τους φθάσουν τα γεγονότα. Αλλά ακόμη και η ελπίδα προϋποθέτει την ύπαρξη λογικής.

Ιωάννα Μουτσοπούλου

Μέλος της ΜΚΟ Σόλων

25/5/2017

Φωτογραφίες: pixabay.com

(solon.org.gr)